

ביאורים

כפי שבארנו לעיל, בטבע טמונה יכולת תפוקה יותר גדולה ממה שנראה לעינינו, אלא שהחטא מרחיק את העולם מהקב"ה, וממילא השפע במלואו נמנע מאיתנו. כשיחזור העולם לתיקונו, ישוב הטבע לפעול ביתר כמות וביתר איכות. המהר"ל מדגיש שאין זה נס אלא טבע. לכאורה זוהי אמירה תמוהה. אם נראה עץ שבכל יום מוציא פירות חדשים, ללא ספק נחשוב שזהו נס ולא דבר טבעי. כדי להבין את דברי המהר"ל עלינו להבין מהו ההבדל המהותי בין נס לטבע.

הטבע הוא הופעה של הקב"ה בעולם דרך חוקיות מסוימת. למשל, כשאדם זורע זרע הוא אינו צומח בבת אחת אלא בשלבים: זריעה, כיסוי הזרע, השקיה של הצמח במשך כל החורף, וכך לאט לאט הוא גדל עד שהתבואה מגיעה לגמר בישולה. בדומה לזה, כשהקב"ה רוצה לקדם תהליכים בעולם, הם אינם מופיעים פתאום אלא בצורה הדרגתית. משמעות הדבר היא שאין אנו רואים את יד ה' מנהלת את העולם, אלא פועלת בתוך החוקיות שלו. לנו זה נראה כתופעה טבעית, ואין אנו רואים את התכלית שבשבילה נעשה כל הדבר. אמנם נס הוא אירוע שמתרחש שלא על פי החוקים. יד ה' מתערבת ושוברת את הכללים ואנו רואים איך דבר קורה כדי להביא לתכלית מסוימת.

הנס אינו מיועד להתרחש באופן קבוע, כי אין אנו מסוגלים לראות את האור אלוהי שלא דרך מחיצות. כמו כן, אם הנס יהיה תמידי הרי שתבטל הבחירה החופשית כי נראה בעינינו את מציאות ה' והשגחתו.

אמנם הטבע ממשיך לפעול בחוקיות גם לאחר שהוא מתעלה, אלא שהחוקיות הזו יכולה להשתנות לפי מעלת העולם. כשהעולם בדרגה נמוכה החוקים מאוד מצמצמים ומגבילים את הטבע, ומונעים את השפע האלוהי מלהאיר, וכשהעולם בדרגה רוחנית גבוהה - החוקים מתרחבים ונותנים מקום לברכה.

הרחבות

• חוקי הטבע אינם קבועים

יהא אילן נוטע ועושה פרות בת יומא. מדרש זה מתאר דברים רבים הנראים כסותרים את חוקי הטבע. למשל, תהליך גדילת הפירות כולל שלבי התפתחות שאורכים זמן רב, אם כך כיצד ייתכן שהפירות יבשילו ביום אחד?

ביחס לשאלה זו כותב הרב קוק שהתפיסה שחוקי הטבע הם דבר קבוע, נובעת מקטנות האדם: "ימין ה' אשר נגלתה על ישראל עם קרובו (במצרים), במסות באותות ובמופתים, ביד חזקה ובזרע נטויה, הסירה את המסכה הנסוכה על פני ערך המציאות וחוקיה, אשר האדם מפני קטנות הסתכלותו ומדת היקף שכלו הפעוט והצעיר יוכל לחשבם לחוקים איתנים וקיימים בקיום צביוני על מעמד אחד ותכונה אחת" [עין איה שבת א, ב, קט]. בני-אדם רגילים לחשוב שחוקי הטבע אינם ניתנים לשינוי, אולם בעקבות הניסים שנעשו לעם ישראל במצרים התברר שגם איתני הטבע יכולים להשתנות ברצונו של הקב"ה.

מכאן אנו יכולים להבין שבעתיד יתכנו שינויים בחוקי הטבע: "על כן בהסתכלותינו עד העתיד הגדול הרחב והנהדר, לא יעיקו לנו חוקי המנהגים הטבעיים במעמד הטבע של ההוה. הננו מכירים ברור שאותן הצביונים (חוקי הטבע) הפרטיים המתגלים לפנינו כדמות מנהגים איתנים בחוקי הטבע הקיים לפנינו אינם קיימים באמת" [שם]. הקב"ה קבע את חוקי הטבע בבריאת העולם, אולם ברצונו הוא משנה אותם כשם שעשה במצרים. על פי זה מובן שחוקי הטבע "אינם קיימים באמת", אלא הם בעצם חוקי ה', שקביעתם ושינויים תלויים ברצונו.

וכתיב (ויקרא כו, ד): ונתנה הארץ יבולה, לא כדרך שעושה עכשו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם. מנין אתה אומר שתהא השדה נזרעה? ועושה פרות בת יומא, תלמוד לומר (תהלים קיא, ד): זכר עשה לנפלאותיו, ואומר (בראשית א, יא): תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע, ביום שנזרעה בו עשתה פרות. ועץ השדה יתן פריו (ויקרא כו, ד), לא כדרך שעשתה עכשו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. מנין אתה אומר כי יהא אילן נוטע ועושה פרות בת יומא, תלמוד לומר: זכר עשה לנפלאותיו. ואומר (בראשית א, יא): עץ פרי עשה פרי למינו, בו ביום היה עושה פרות. מנין שאף העץ עתיד להיות מאכל, תלמוד לומר: עץ פרי, אם לומר שעושה פרות, הרי כבר נאמר עשה פרי. אם כן למה נאמר עץ פרי? אלא, מה פרי מאכל, אף העץ מאכל. מנין שאף אילני סרק עתידין להוציא פרות, תלמוד לומר: ועץ השדה יתן פרי, עד כאן. הרי פי לעתיד, כאשר יסתלק החטא מבני אדם, האדמה אשר אררה השם בשביל חטא אדם (בראשית ג, יז), תחזור לקדמותה ולברכתה, כאשר היה קדם שחטא האדם. ולמאן דאמר אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד, לא יקשה מה שאמר כאן כי תוציא הארץ פרות כל יום ויום, כי דבר זה לא נקרא נס, שהרי היה בתחלת בריאת העולם אם לא היה החטא. והרי לפעמים גם כן היה חדוש שהיו החטים ככליות. ואין דבר כמו זה נקרא שנוהג העולם שלא בטבע.

ונאמר: ונתנה הארץ יבולה, לא כמו שהיא עושה עכשו, אלא כמו שעשתה בימי אדם הראשון. מנין אתה למד שהארץ תזרע? ובו ביום תעשה פירות? תלמוד לומר: זכר עשה לנפלאותיו, ונאמר: תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע, ביום שנזרעה בו עשתה פירות. ונאמר: ועץ השדה יתן פרי, לא כדרך שהיא עושה עתה, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון. מנין שבאותו היום בו האילן ניטע עשה פירות? שנאמר: זכר עשה לנפלאותיו, ונאמר: עץ פרי עושה פרי למינו, בו ביום היה עושה פירות, ומנין שאף העץ עתיד להיות נאכל? תלמוד לומר: עץ פרי, אם הפסוק בא לומר שגם העץ עתיד לעשות פירות, הרי נאמר: עושה פרי, אם כן למה נאמר עץ פרי? אלא מה הפרי נאכל, אף העץ יהיה נאכל. ומנין שאף אילני סרק עתידים להוציא פירות? תלמוד לומר: ועץ השדה יתן פרי. למדנו שבעתיד, כאשר לא יחטאו בני האדם, תחזור הארץ לטבעה המקורי, כמו שהיתה קודם חטא אדם הראשון, שבעבורו נתקלה הארץ. מאמר חכמים, שעתידיה הארץ להוציא פירות בכל יום, מוסכם גם לדעת האומר שאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד, כי דבר זה, שתוציא הארץ פירות בכל יום, אין זה נס, שכן היה בתחילת בריאת העולם לפני שטבע העולם השתנה בעקבות החטא. והייתה מציאות כזו בעולם גם בתקופות אחרות, כמו שאמרו, שהיו החיטים ככליות בימי שמעון בן שטח, ולא נחשב זה לשינוי מטבעו של עולם.

[לעיתיד לבוא הארץ תחזור לטבעה המקורי והמבורך]

